

**Projekt „NÁRODNÁ KULTÚRNA PAMIATKA HRAD DEVÍN
– SPRÍSTUPNENIE HORNÉHO HRADU VEREJNOSTI“**

Hlavné mesto SR Bratislava získalo na projekt „NKP hrad Devín – sprístupnenie horného hradu verejnosti“ prostriedky z Finančného mechanizmu EHP a Nórska na opätovné sprístupnenie horného hradu, ktorý bol pre verejnosť uzavretý od jesene 2008.

V rámci projektu „NKP hrad Devín – sprístupnenie horného hradu verejnosti“ realizovaného v období 11/2014 - 4/2017 v rámci programu Ochrana a revitalizácia kultúrneho a prírodného dedičstva a podpora diverzity v kultúre a umení spolufinancovanom z Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórska (FM EHP) a štátneho rozpočtu SR boli realizované rekonštrukčné práce pre sprístupnenie horného hradu verejnosti.

Projekt v celkovom finančnom objeme 517 376 €, spolufinancovaný grantom FM EHP a Nórska vo výške max. 439 770 € s finančnou spoluúčasťou hlavného mesta SR Bratislavy na spolufinancovanie projektu vo výške 77 606 € bol zameraný na sprístupnenie horného hradu, obnovu komunikačného systému zo stredného hradu na citadelu horného hradu, stavebné úpravy na strednej a hornej terase a obnovenie expozície v podzemných jaskynných priestoroch hradného brala.

Pôvodne odhadované náklady projektu podľa projektovej zmluvy na grant r. 2014 predstavovali sumu 399 729 € so spolufinancovaním grantom vo výške 339 770 € a finančnou spoluúčasťou hlavného mesta SR Bratislavy vo výške 59 959 €, grant bol v 3/2017 navýšený o čiastku 100 000 €, čím sa celkové oprávnené výdavky projektu stanovili na max. 517 376 € pri navýšení spolufinancovania 15% výdavkov, t.j. do výšky 77 606 €. Navýšenie projektového grantu o 100 000 € bolo určené na realizáciu expozície v podzemných jaskynných priestoroch hradného brala a vyčistenie úpätia hradného brala od náletových drevín, realizované v 1. štvrtroku 2017.

Navýše, hlavné mesto v júni 2016 navýšilo vlastné prostriedky rozpočtu mesta v sume takmer 230 tis. € na financovanie tzv. 2. etapy projektu „NKP hrad Devín – sprístupnenie horného hradu verejnosti“, z vlastného rozpočtu mesta boli financované náklady na povinnú publicitu projektu a financovanie neoprávnených aktivít projektu (zameranie, projektová dokumentácia, autorský dohľad prác), projektová dokumentácia 2. etapy, náklady na práce plánované r. 2017 - statické zabezpečenie narušených murív a objektov, pochôdzne osvetlenie horného hradu, odborný autorský dohľad a pod.

Tzv. 2. etapa projektu, realizovaná v období r. 2016 – 12/2017, má za cieľ zabezpečiť realizáciu nevyhnutných prác a aktivít, ktoré neboli zahrnuté v pôvodnom projekte rekonštrukčných prác z r. 2014, resp. ktorých havarijný stav je nutné riešiť bezodkladne vzhľadom na ochranu národnej kultúrnej pamiatky ako aj bezpečnosť návštevníkov areálu NKP.

Charakteristika projektu:

- zameraný na sprístupnenie horného hradu, obnovu komunikačného systému zo stredného hradu na horný hrad, stavebné úpravy na strednej a hornej terase a obnovenie expozície v podzemných jaskynných priestoroch hradného brala.
- podporený grantom Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórska v rámci programu SK05 Ochrana a revitalizácia kultúrneho a prírodného dedičstva
- rozpočet v celkovom finančnom objeme 517 376 € so spolufinancovaním grantom Finančného mechanizmu EHP a Nórska (tzv. Nórskeho grantov) a zo štátneho rozpočtu SR vo výške 85 % nákladov - 439 770 € a spolufinancovaním Hlavného mesta SR Bratislavy min. vo výške 15 % nákladov, t.j. 77 606 €

Práce / aktivity v rámci projektu:

- **vyčistenie hradného brala a architektúr horného hradu od náletových drevín a skalnej sute s použitím horolezeckej techniky a osadenie monitorovacieho systému na zisťovanie pohybu nestabilných častí hradnej skaly (realizácia 10 – 12/2015) a vyčistenie úpätia hradného brala od náletových drevín (realizácia 3-4/2017)**
- **rekonštrukčné práce spočívajúce v pamiatkovej obnove hradobných konštrukcií časti areálu národnej kultúrnej pamiatky (realizácia 2– 6/2016)**
- **obnovenie expozície v podzemných jaskynných priestoroch hradného brala (realizácia 2. polrok 2016 – 4/2017)**

➤ **Práce na vyčistenie hradného brala a osadenie monitorovacieho systému na zisťovanie pohybu nestabilných častí hradnej skaly boli realizované v období októbra – decembra 2015.** Vyčistenie hradného brala a architektúr horného hradu od náletových drevín a skalnej sute s použitím horolezeckej techniky bolo realizované s použitím horolezeckej techniky v období októbra - novembra 2015, následne v decembri 2015 bolo realizované osadenie monitorovacieho systému na zisťovanie pohybu nestabilných častí hradnej skaly. **V marci – apríli 2017 realizované vyčistenie úpätia hradného brala od náletových drevín.**

➤ **Obnova hornej časti hradu - rekonštrukčné práce spočívajúce v pamiatkovej obnove hradobných konštrukcií dotknutej časti areálu národnej kultúrnej pamiatky,** bola realizovaná vzhľadom na ročné obdobie, **od februára 2016 do júna 2016** a bola zameraná na sprístupnenie horného hradu, obnovu komunikačného systému zo stredného hradu na horný hrad, stavebné úpravy na strednej a hornej terase. Predmetom rekonštrukčných prác boli objekty horného hradu, stredná terasa horného hradu, horná terasa horného hradu, horný hrad – citadela a podzemné priestory, realizácia elektroinštalácie a doplnenie prístupového oceľového schodiska na strednej terase a na spodnej časti hornej terasy.

➤ **Obnovenie expozície** v podzemných jaskynných priestoroch hradného brala realizované následne, od druhej polovice r. 2016 do 4/2017.

Realizácia projektu : 11/2014 podpis zmluvy, VO, práce: od 10/2015 – 04/2017

Termín ukončenia projektu - 30.4.2017

Slávnostné otvorenie horného hradu NKP Hrad Devín - 5.5.2017.

Od 6.5.2017 môžu návštevníci navštíviť horný hrad a muzeálnu expozíciu v podzemných jaskynných priestoroch hradného brala.

Prijímateľ grantu: Hlavné mesto Slovenskej republiky Bratislava

Partneri projektu:

- Múzeum mesta Bratislavy
- Generálny investor Bratislavy
- Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied
- Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Katedra archeológie
- Geologický ústav Slovenskej akadémie vied
- Mestský ústav ochrany pamiatok
- Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra inžinierskej geológie

Uzavretie horného hradu a archeologický výskum 2008 – 2010

Uzavretie horného hradu (september 2008) bolo spôsobené vznikom trhliny v hradbovom múre nad kamenným prístupovým schodiskom. Trhlina v múre bola niekoľko mesiacov monitorovaná a odborná komisia konštatovala, že dochádza k zmenám, ktoré by mohli viesť k nekontrolovanej deštrukcii hradby. Nakoľko tadiaľ vedie jediná prístupová cesta, komisia rozhodla z dôvodu bezpečnosti návštevníkov horný hrad uzavrieť.

Za poškodeným múrom sa nachádzala zatravnená terasa, z ktorej bolo nevyhnutné vyťažiť zeminu až na skalné podložie, kvôli odľahčeniu tlaku na múr. Nakoľko na strednej terase nebol v minulosti realizovaný archeologický výskum, bolo nutné k nemu pristúpiť. Výskum trval v rokoch 2008 – 2009 a odkryl tu viacero, dovtedy neznámych historických murív zo 14. – 17. storočia, ktoré sú verejnosti prezentované.

Rekonštrukcia horného hradu v roku 2010 si vyžiadala aj odstránenie dlažby na hornej terase, pod ktorou sa našli ďalšie historické objekty z 13. – 17. storočia. Archeologický výskum horného hradu bol ukončený v apríli 2010.

V rámci rekonštrukčných prác sa v exteriéri horného hradu demontovali všetky drevené prvky, ktoré boli v havarijnom stave, rozobrané boli aj pochôdzne plochy a deinštalovaná bola aj expozícia, kde bola odstránená nevyhovujúca zničená drevená podlaha, schodiská, madlá, zábradlia, vitríny a elektroinštalácia. Z plánovaných rekonštrukčných prác sa podarilo do apríla 2010 zrealizovať opravu poškodeného muriva hradby, archeologický výskum a výmenu dreveného mosta cez šijovú priekopu za kovový.

Na jar 2010 boli z dôvodu nedostatku financií pozastavené všetky rekonštrukčné práce.

Obnova horného hradu NKP hrad Devín v období 2014 – 2017

Hlavné mesto SR Bratislava získalo v roku 2014 na obnovu NKP hrad Devín finančné prostriedky z programu „Zachovanie a revitalizácia kultúrneho a prírodného dedičstva a Podpora rozmanitosti v kultúre a umení v rámci európskeho kultúrneho dedičstva“, financovaného z Finančného mechanizmu EHP a Nórskeho finančného mechanizmu.

Cieľom projektu bol sprístupniť verejnosti hornú časť hradu Devín s expozíciou v jaskynných priestoroch, ktoré boli uzavreté od roku 2008.

Stavebným prácam predchádzalo očistenie hradnej skaly a architektúr na hornom hrade od náletovej zelene. Na skalnom brale bolo inštalovaných viacero trhlinomerov, ktoré automaticky zaznamenávajú zmeny stability skalných blokov.

V jaskynných priestoroch skalného brala je od 1. 5. 2017 inštalovaná **expozícia o vývoji hradu Devín v stredoveku, ktorá bude doplnená o geologickú históriu brala**. Nálezy z obdobia stredoveku budú doplnené o unikátnu prezentáciu zvyškov mora z obdobia treťohôr (16 miliónov rokov), ktoré sa tu zachovali v podobe morského piesku s príslušnou faunou a tiež pozorovateľnými vplyvmi pôsobenia morskej hladiny v devínskom skalnom brale.

Novou archeologickou i geologickou expozíciou, technickým vylepšením osvetlenia a ventiláciou jaskynných priestorov vznikne atraktívny a poučný expozičný priestor, ktorého návšteva spolu s výhľadom z horného hradu do širokého okolia poskytne návštevníkom nezabudnuteľný zážitok.

História a zaujímavosti horného hradu

Kamenný stredoveký hrad bol postavený na skalnom brale najneskôr v druhej polovici 13. storočia. Nie je však vylúčené, že to bolo krátko po zničení a vypálení hradu v roku 1233. Najstaršou stavbou na hornom hrade bola valcová veža, v ktorej strede sa nachádzal vstup do jaskynných priestorov v skalnom brale. Krasové jaskyne a pukliny tu vznikli pred 16 miliónmi rokov, kedy boli zaplavené treťohorným morom. Pravdepodobne pri výstavbe horného hradu v 13. storočí boli objavené a umelo osekané do väčších

priestorov, ktoré mohli slúžiť ako útočisko a skladovacie priestory. Jaskynné priestory boli opäť objavené v roku 1990.

Hrad Devín bol kráľovským pohraničným hradom, ktorý bol prepožičiavaný významným uhorským šľachtickým rodom (Garayovci, páni zo sv. Jura a Pezinka, Báthoryovci, Pálffyovci). V roku 1529 na hrad zaútočili Turci, ktorí postupovali k Viedni. Hrad nedobyli, ale vypálili mestečko Devín aj s kostolom. Horný hrad bol v 15. – 17. storočí viackrát prestavaný a rozšírený.

V roku 1809 hrad Devín podmínovали vojaci Napoleonovej armády a vyhodili ho do povetria. Do Dunaja sa zrútili celé bloky muriva a horný hrad bol zničený takmer na skalú. Hrad Devín už v tom čase nemal vojenskú posádku ani žiadny vojenský význam a dôvody jeho zničenia (rovnako ako neďalekého hradu Pajštún) zostávajú neznáme.

V roku 1896 sa v Uhorsku konali veľkolepé oslavy tisícého výročia príchodu maďarských kmeňov do Karpatskej kotliny. Ich súčasťou bola aj výstavba siedmich pomníkov. Jeden z nich bol postavený na Devíne. Pri jeho výstavbe boli opäť zničené ďalšie časti horného hradu. Devínsky pomník mal mohutný osemhranný podstavec s nápisom 896 – 1896, na ktorom stál stĺp so sochou staromaďarského bojovníka. Opieral sa o štít s reliéfom uhorského štátneho znaku a v pravej ruke držal voľne spustenú šablú. Tento 22 metrov vysoký monument slávnostne odhalili 18. októbra 1896. Po vzniku prvej Československej republiky bol pomník ako symbol „uhorského jarma“ zničený – 12. januára 1921 presne napoludnie ho vyhodila do povetria skupina slovenských legionárov.

Poslední majitelia – Pálffyovci 25. mája 1932 predali Devínsky hrad Československej republike za symbolických 1 000 korún.

Hrad Devín navštívi ročne viac ako 100 000 návštevníkov z domova i zahraničia. V roku 2016 zaznamenal hrad Devín **rekordnú návštevnosť 175 000 návštevníkov.**